

A gyermekirodalom meghatározó szerepe

Végh Balázs Béla A gyermekirodalom változatai című tanulmánykötetében számos határon túli magyar író gyermekirodalmi műveit veszi górcső alá, de található könyvében a mai Magyarország területén élő író munkájának elemzése is. Egy közös pont azonban a határon innen és határon túl élő – a kötetben helyet kapó – írók között mindenképpen felfedezhető, mégpedig a gyermekirodalom szeretete és művelése.

A mű szerzője ezáltal gyűjti egybe Benedek Elek, Balázs Ferenc, Dsida Jenő, Makkai Sándor, Szilágyi Domokos, Markó Béla, Ferenczes István, Kányádi Sándor, Kovács András Ferenc és Kamarás István műveiről szóló interpretációit.

Jelen írásban nem törekszem teljességre, a kötet tanulmányai közül csak néhányra térek ki részletesen. Elsőként a gyermekirodalom s ezáltal Benedek Elek szerepét hangsúlyozom, s ehhez kapcsolódva az 1990 utáni erdélyi magyar gyermekirodalommal foglalkozom.

A könyv szerkezete nagyfokú tudatosságra enged következtetni, főként ha a mű első, bevezető jellegű tanulmányát nézzük, amelynek Benedek Elek áll a középpontjában, akit Végh a gyermekirodalmi kánon megalkotójaként tart számon. A nagy mesegyűjtő magyar irodalomban betöltött kiemelkedő szerepe hatványozódik, ha az erdélyi gyermekirodalmi folyóiratok elindítására gondolunk. Benedek Elek gyermekirodalmi munkássága azért is lényeges, mert bár az értékek és a tradíciók megőrzése, valamint új elemekkel történő felruházása, illetve erkölcsi nevelő célzat jellemezte, az esztétika mégis megőrizte nála centrális szerepét.

Elmondható, hogy a 20. század eleji erdélyi irodalom Benedek folyóirataiban öltött testet, vagyis – a *Jó Pajtás* és az *Én Újságom* mellett – a *Cimborában* jelentek meg a gyerekeknek szánt irodalom gyöngyszemei. Így helyet kaptak benne Balázs Ferenc meséi, valamint Dsida Jenő kezdeti művei, melyek között nemcsak

versek, hanem mesék és novellák is szerepeltek. Ebben a komplex gyermekirodalomról szóló tanulmánykötetben Benedekhez viszonyítva helyezkednek el a szerzők, a mesegyűjtőt követő írók, költők.

Sajnálatos tény, hogy a gyermekirodalom-kritika sosem volt s még ma sincs megfelelő pozícióban a tudományos diszciplínák között a magyar nyelvterületen. Pedig az lenne kívánatos, ha napjainkban is Benedek elképzelését tartanánk mérvadónak, vagyis a gyermekirodalmat az egész társadalom közös ügyének tekintenénk. Érvényes ez nemcsak Erdély, hanem a mai Magyarország területére is. Adódik a kérdés: mi az oka annak, hogy a gyermekirodalom kritikája még gyerekcipőben jár. Végh felvázolja, hogy milyen hiányosságok vannak Erdélyben: nincsenek kritikák, recenziók, a gyermekirodalom ügyét nem karolja fel a tudomány. Láthatjuk, hogy a magyar helyzet sem sokkal jobb, ha szemmel követjük a tárgykörben megjelenő munkák tényközléseit. Lényeges momentumnak tekinthető a gyermekirodalom szempontjából az a faktum, hogy 1900-ban megjelent egy mű, Ellen Key *A gyermek évszázada* című alkotása, amely középpontba állította a gyermeket. Németh András interpretációja szerint: „Ellen Key művében radikális, kíméletlen hangon ostorozza a korszak társadalmi-pedagógiai visszasságait. Alap gondolata – amit már címe is sugall –: mi a gyermek helye a korabeli társadalomban, miként lehet olyan új nevelési formákat meghonosítani, melyek a jövő generációjának egészséges, emberhez méltóbb felnevelése érdekében elen-

gedhetetlenül szükségesek lennének.” (*Német*, 1993, 7.). A gyermekről való gondolkodás gyökeres megváltozásával együtt járt a gyermekirodalmi nevelés módosulása is. A magyar nyelv területén ennek közvetítőjeként említjük Benedek Eleket.

Boldizsár Ildikó *A gyermekirodalom nagykorúsodása* (2003) című tanulmányában azt emeli ki, hogy a hazai gyermekirodalom-kutatás a nyugati, főként német egyetemekhez képest rendkívül hátrányos helyzetben van. Ennek leküzdésére először Komáromi Gabriella (1999) vállalkozott, s ma már a magyar gyermek- és ifjúsági irodalom-kutatás a magyar irodalomnak is szerves része. Komáromi Gabriella munkájának fontosságára Végh is felhívja a figyelmet: „A Komáromi Gabriella szerkesztette *Gyermekirodalom* évtizedünk legátfogóbb és legszínvonalasabb megvalósítása a gyermekirodalomról, valójában ennél is több, mivel kitekintést nyújt a gyermekkultúra egészére, azt sugallva, hogy az irodalom csupán része egy átfogóbb műveltségnek.” (128.) 1999-ben két olyan könyv látott napvilágot, amelyek a gyermekirodalommal foglalkoznak, s tankönyvként használhatók a felsőoktatásban: Komáromi Gabriella munkáján kívül említést érdemel Kiss Judit (1999) könyve is. Vagyis ma már nemcsak irodalommal, hanem kifejezetten gyermekirodalommal foglalkozó tanulmányok, könyvek is megjelennek.

Végh éppen ezt a munkát igyekszik folytatni s felkarolni. Interpretációinak nagy érdeme, hogy a műveket nem csupán a gyermekirodalom sajátjaként jelöli meg, hanem felnőtteknek szánt irodalomként is hozzáférhetővé teszi, sőt ajánlja. Elemzéseiben rávilágít a gyermek és a felnőtt be-

fogadás különböző módozataira s a szemléletbeli különbségre, vagyis arra, hogy a felnőttek a meséket parabolisztikus látásmóddal figyelik, értelmezik. Éppen ezért releváns a gyermekirodalom felkarolása, mivel – nevével ellentétben – nemcsak gyermekekhez szól, hanem felnőttekhez is, s ily módon az egész társadalomhoz.

A gyermekirodalom természetesen klasszikus tematika köré szerveződik: állatokról szóló versek (például Ferenczes István, Markó Béla), mesék (például Kamarás István), de említhetnénk a kalendárium-

Interpretációinak nagy érdeme, hogy a műveket nem csupán a gyermekirodalom sajátjaként jelöli meg, hanem felnőtteknek szánt irodalomként is hozzáférhetővé teszi, sőt ajánlja. Elemzéseiben rávilágít a gyermek és a felnőtt befogadás különböző módozataira s a szemléletbeli különbségre, vagyis arra, hogy a felnőttek a meséket parabolisztikus látásmóddal figyelik, értelmezik.

szerű tájverseket is (például Kányádi Sándor), s gyakori a biblikus elemekkel átszőtt népmese is (például Makkai Sándor: Gyöngyvirág; Kamarás István). Szilágyi Domokos kapcsán nagyon lényeges a szerző azon megállapítása, hogy „Több pályatársával ellentétben számára nem menekülés a gyermeklíra, hanem maradéktalan beteljesedése annak az irodalmi közhelynek, miszerint a lelke mé-

lyén minden költő gyermek.” (82.). Dsida számára pedig szórakozás a versírás.

Konkrét irodalmi művek immanens vizsgálata mellett Végh arra is vállalkozik, hogy az erdélyi magyar gyermekirodalom történetét kutassa vagy *Kis magyar delfinológia* címmel tényszerűen írjon az átdolgozásokról. A gyermekirodalom kutatásának történetét 1990-től 2001-ig vizsgálja, bár kitér az előzményekre is: ennek keretében emeli ki, hogy az erdélyi gyermekirodalom presztízst Benedek Elek s a *Cimbora* című folyóirat alakította ki. Majd az 1990 utáni gyermekirodalom kutatásait először a szakkönyvek, a tanulmányok és a lexikonok által mutatja be. Releváns ténynek tartja, hogy „A gyermekirodalom

hazai vizsgálata mennyiségében és intenzitásában sem közelíti meg a hetvenes évekbeli előzményeket.” (128.). Az intézményesülést is kiemeli, mivel az szintén változást eredményezett a gyermekirodalomban. Ezután az ehhez szorosan kapcsolódó irodalmi konferenciák jelentőségéről ír, s a gyermekirodalom felsőoktatásban való megjelenéséről értekezik. A delfinkutatás kapcsán Végh kiemeli annak morális kérdéseit, erkölcsi dilemmáit is.

Végh Balázs Béla műve minden irodalomkedvelő számára hasznos és érdekes olvasmány lehet, akár ismeri az elemzett műveket, akár nem. Ha nem ismeri, annak

elolvasására ösztönöz, ha pedig ismeri, akkor interpretációja újraolvasásra készlet. Az elemző érdeme, hogy a meséket és a gyermekverseket a maguk teljességében látja, igyekszik kitérni minden apró, de lényeges momentumra. Tanárok, tanítók, sőt óvónők méltó pedagógiai olvasmánya lehet, amely egyszerre mutat rá a gyermeki világ mesehallgató tudati funkcióira, valamint a felnőtt olvasó számára középpontban álló motívumokra.

Végh Balázs Béla (2007): *A gyermekirodalom változatai*. Komp-press Kiadó, Korunk, Kolozsvár.

Irodalom

Boldizsár Ildikó (2003): *A gyermekirodalom nagykorúsodása. Beszélő*, 6.

Kiss Judit (1999): *Bevezetés a gyermekirodalomba*. Erdélyi Tankönyvtanács.

Komáromi Gabriella (1999, szerk.): *Gyermekirodalom*. Helikon, Budapest

Németh András (1993): *A reformpedagógia múltja és jelene*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Németh Regina

Pannon Egyetem, BTK,
Antropológia és Etika Tanszék

Kiből lesz az olvasó?

Ma jön a Hamupipóke! – ez volt szerdán reggel az első mondata az öt éves fiamnak. (Épp ott tartottunk a Rónay–Grimm meséskönyvben.) 16 éves lányom és barátnői napról napra számoltak vissza február 9-ig, mikor megjelent a Harry Potter utolsó kötete, és így újra beléphettek egy másik világba. Nagylányom a Harry Potter-tréningnek köszönhetően élvezettel olvassa az Umberto Eco-féle A rózsza nevét vagy Emily Bront-tól az Üvöltő szeleket. A két nagy gyerekem már várja, hogy a kicsi elég nagy legyen ahhoz, hogy elkezdjék neki felolvasni ... a bölcsek kövét.

Ehhez hasonlatos személyes vallomások olvashatók a Fenyő D. György által szerkesztett könyvben, amely 15 szerző írását tartalmazza. Közöttük vannak tanárok (Fenyő D. György, Kocziha Miklós, Kulcsár Gábor, Schiller Mariann, Takács Géza), könyvtáros (Budavári Klára), gyermekkönyv-kiadással foglalkozó (Kovács Eszter), mesekutató (Boldizsár Ildikó), drámapedagógus (Gabnai Katalin), gyermekirodalom-kutató (Gombos Péter, Komáromi Gabriella), pszichológus (Csák Annamária), írók, költők (Békés Pál, Kiss

Ottó, Tamás Zsuzsa mellett a felsoroltak jó része ide is sorolható).

A szerkesztő nem elméleti írásokat kért tőlük, és valóban személyes vallomásokat olvashatunk a szerzők könyves vagy épp könyvtelen gyerekkoráról, gyermekeik, unokáik olvasmányairól. A *Szemléletek, történetek, Technikák, ötletek*, valamint *Könyvek, versek, regények* fejezetekre osztott könyv fő vonzereje személyessége. Az őszinte vallomásoknak köszönhetően kedvet kapunk az olvasáshoz, sőt a felolvasáshoz, a szabad mesemondáshoz, de néhány